

Vogeltellingen Bruine Bank November 2011

*Aanvullende beschermde gebieden op de
Noordzee*

R.S.A. van Bemmelen & S.C.V. Geelhoed
Rapport C156/11

IMARES Wageningen UR

(IMARES - Institute for Marine Resources & Ecosystem Studies)

Opdrachtgever:

Programmadirectie Natura 2000, Ministerie van EL&I
Vincent van der Meij
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Publicatiedatum:

29 november 2011

IMARES is:

- een onafhankelijk, objectief en gezaghebbend instituut dat kennis levert die noodzakelijk is voor integrale duurzame bescherming, exploitatie en ruimtelijk gebruik van de zee en kustzones;
- een instituut dat de benodigde kennis levert voor een geïntegreerde duurzame bescherming, exploitatie en ruimtelijk gebruik van zee en kustzones;
- een belangrijke, proactieve speler in nationale en internationale mariene onderzoeksnetwerken (zoals ICES en EFARO).

Dit onderzoek is uitgevoerd binnen het kader van het EL&I-programma Beleidsondersteunend Onderzoek.

BAS nummer BO-11-011.04-008

Coverfoto: Drieteenmeeuw *Rissa tridactyla*, Bruine Bank, november 2011 (*Steve Geelhoed*)

P.O. Box 68 1970 AB IJmuiden Phone: +31 (0)317 48 09 00 Fax: +31 (0)317 48 73 26 E-Mail: imares@wur.nl www.imares.wur.nl	P.O. Box 77 4400 AB Yerseke Phone: +31 (0)317 48 09 00 Fax: +31 (0)317 48 73 59 E-Mail: imares@wur.nl www.imares.wur.nl	P.O. Box 57 1780 AB Den Helder Phone: +31 (0)317 48 09 00 Fax: +31 (0)223 63 06 87 E-Mail: imares@wur.nl www.imares.wur.nl	P.O. Box 167 1790 AD Den Burg Texel Phone: +31 (0)317 48 09 00 Fax: +31 (0)317 48 73 62 E-Mail: imares@wur.nl www.imares.wur.nl
---	--	---	--

© 2011 IMARES Wageningen UR

IMARES is onderdeel van Stichting DLO
KvK nr. 09098104,
IMARES BTW nr. NL 8113.83.696.B16

De Directie van IMARES is niet aansprakelijk voor gevolgschade, noch voor schade welke voortvloeit uit toepassingen van de resultaten van werkzaamheden of andere gegevens verkregen van IMARES; opdrachtgever vrijwaart IMARES van aanspraken van derden in verband met deze toepassing.

Dit rapport is vervaardigd op verzoek van de opdrachtgever hierboven aangegeven en is zijn eigendom. Niets uit dit rapport mag weergegeven en/of gepubliceerd worden, gefotokopieerd of op enige andere manier gebruikt worden zonder schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

A_4_3_1-V12.2

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	3
Samenvatting	4
1. Inleiding	5
2. Methoden	5
3. Resultaten	6
Waarnemingsinspanning	6
Gesleepte hydrofoon	6
Waarnemingen	10
4. Conclusies	13
Referenties	14
Verantwoording	15

Samenvatting

In het kader van het project 'Aanvullende beschermde gebieden op de Noordzee' worden vogeltellingen uitgevoerd rond het Bruine Bank gebied. Doel is om na te gaan of er in dit gebied sprake is van bijzondere vogelwaarden en zo ja, welke vogelsoorten dit dan betreffen, welke periode(n) van het jaar en welk gebied het betreffen. Van 14 tot en met 18 november 2011 is de negende telling uitgevoerd. Dit betreft de vierde en laatste telling in november. Alle geplande transecten zijn geteld. Tellingen vonden plaats volgens gestandaardiseerde ESAS (European Seabirds At Sea) protocollen. In totaal zijn er 2586 vogels geteld, verdeeld over 47 soorten, en 10 zeezoogdieren, verdeeld over 2 soorten. De aantallen Zeekoeten en Alken waren vergelijkbaar met de getelde aantallen in november 2009. Vergelijking met november 2010 is lastig omdat toen slechts een deel van de transecten werd geteld. De verspreiding laat ook overeenkomsten zien met november 2009: Zeekoeten kwamen in het gehele gebied in vrij lage dichtheden voor, terwijl Alken zich beperkten tot de noordwestelijke hoek van het onderzoeksgebied. In november 2009 was dat meer het centrale deel van het onderzoeksgebied. De aanwezigheid van een klein aantal Grote Jagers laat in het seizoen is in overeenstemming met het idee dat dit gebied een belangrijk doortrekgebied is voor deze soort. Het eigen schip had aantrekkingskracht op meeuwen en Jan-van-Genten. Dit maakt dat de data niet gebruikt kan worden voor dichtheids- en aantalsberekeningen van deze soorten.

1. Inleiding

Teneinde te onderzoeken of de Bruine Bank en haar omgeving als beschermd marien gebied kwalificeert op basis van de Vogelrichtlijn, worden hier vogeltellingen uitgevoerd. Dit is in het kader van het project 'Aanvullende beschermde gebieden op de Noordzee'.

Verspreid over drie jaar (2009-2012) vinden twaalf surveys in september, november, januari en maart plaats. Dit verslag geeft een beknopt overzicht van de resultaten van de derde survey in 2011, uitgevoerd van 14 tot en met 18 november door Rob van Bemmelen en Steve Geelhoed. Het werkgebied heeft de algemene aanduiding "Bruine Bank" meegekregen. Dit betreft slechts een globale, geografische aanduiding die niet overeenkomt met de structuur die op zeekaarten als zodanig wordt aangegeven en ook niet met het eveneens globale gebied dat in het rapport van Lindeboom *et al.* (2005) zo wordt aangeduid. Doel van het project is om na te gaan of er in de ruime omgeving van de Bruine Bank, op het Nederlands Continentale Plat, sprake is van bijzondere vogelwaarden en zo ja, welke vogelsoorten dit dan betreft, welke periode(n) van het jaar dit bestrijkt en in welk gebied dit plaats heeft.

2. Methodes

De tellingen zijn uitgevoerd vanaf een schip, de Branding IV (TX38). Dit schip is een commerciële boomkorkotter, met Oudeschild Texel als thuishaven. Er werd zondagavond uitgevaren en vrijdagochtend teruggekeerd. De kotter viste 's nachts, maar was vanaf een uur na zonsopgang beschikbaar voor de tellingen. Op dat moment was ook de laatste nachtelijke vangst verwerkt en was het schip (in theorie) niet meer attractief voor vogels die foerageren op de bijvangsten van de visserij. Tellingen langs vooraf bepaalde transecten vonden plaats volgens gestandaardiseerde ESAS (European Seabirds At Sea) protocollen (Tasker *et al.* 1984), waarbij alle vogel- en zeezoogdiersoorten werden geteld. Deze methode schrijft voor dat iedere vogel die zwemt binnen een 300 m brede strook naast het schip wordt geteld in aaneensluitende 5-minuten tellingen. Vogels die binnen het transect langs vliegen worden alleen op de hele minuten van een telling geteld, en alleen binnen 300 meter zijwaarts en voorwaarts, om overschatting van dichtheden te voorkomen. Gedrag werd vastgelegd volgens de door Camphuysen & Garthe (2004) beschreven coderingen. Er werd door twee tellers geteld zolang het licht was. De data zijn opgenomen in de ESAS database.

Er kan alleen met daglicht geteld worden. Daarom zijn er in de midwinter maanden minder lange transecten te inventariseren dan in voor- en najaar.

Tijdens vorige tellingen werd een hydrofoon gesleept om aanvullende data van Bruinvissen te verzamelen. Dit was nu niet mogelijk, omdat de hydrofoon niet op tijd terug was van een survey op de Sababank in het Caribisch gebied.

3. Resultaten

Waarnemingsinspanning

Figuur 1 laat de gevaren route zien. Het betreft een zeegebied ten westen van de Hollandse kust, op het Nederlands Continentale Plat (NCP) tussen 3°00' E / 52°10' N en 4°20' E / 53°00' N. Er is op vier dagen door twee waarnemers geteld. Op de voorafgaande zondag werd 's nachts uitgevaren, zodat de volgende ochtend meteen met tellen in het werkgebied kon worden begonnen. Op vrijdag werd het schip afgeladen en schoongemaakt.

De totale lengte van de geïnventariseerde transecten is 564.6 km, hetgeen – bij een transectbreedte van 300 m – resulteert in een geïnventariseerd zeeoppervlak van 169.4 km² (tabel 1). Vanaf 's ochtends 8:30 uur tot 's middags rond 15:30 uur werd er geteld. De zeestaat varieerde van 3 tot 5 Bft (tabel 2, figuur 1).

Er werd weinig activiteit van visserij waargenomen (figuur 1).

Gesleepte hydrofoon

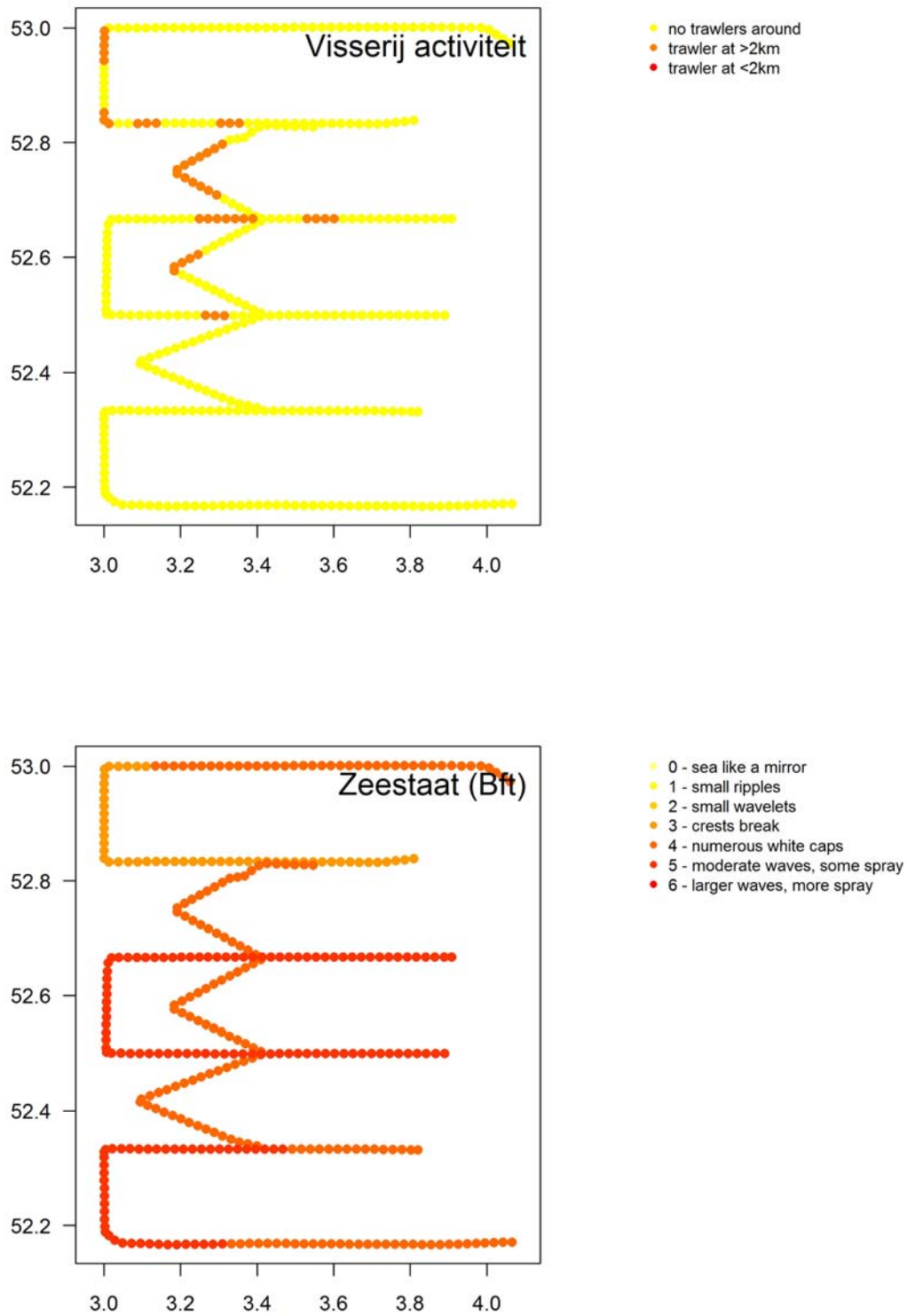
Vanwege logistieke problemen kon er geen hydrofoon worden gesleept.

Tabel 1. Waarnemingsinspanning per dag

Dag	afstand (km)	oppervlak (km ²)	aantal 5-min tellingen
14 nov 2011	146.3	43.9	92
15 nov 2011	140.4	42.1	89
16 nov 2011	146.4	43.9	94
17 nov 2011	131.5	39.5	84
Totaal	564.6	169.4	359.0

Tabel 2. Waarnemingsinspanning per zeestaat

Zeestaat (Bft)	afstand (km)	oppervlak (km ²)	aantal 5-min tellingen
3	81.7	24.5	52
4	271.3	81.4	171
5	211.5	63.5	136

Figuur 1. Aanwezigheid van viskotters (bovenste panel) en zeestaat (onderste panel) gedurende 14-17 november 2011

Tabel 3. Aantallen waargenomen vogels en zeezoogdieren per dag, en het aantal 5-minuten tellingen met en zonder waarnemingen

Soort	Dag in november 2011				totaal
	14	15	16	17	
Vogels					
Roodkeelduiker (<i>Gavia stellata</i>)	2	0	1	0	3
ongedeterm. duiker (<i>Gavia spec.</i>)	0	0	2	0	2
Fuut (<i>Podiceps cristatus</i>)	0	0	0	1	1
Noordse Stormvogel (<i>Fulmarus glacialis</i>)	0	0	0	1	1
Vale Pijlstormvogel (<i>Puffinus mauretanicus</i>)	0	1	0	0	1
Jan van Gent (<i>Sula bassana</i>)	102	46	64	118	330
Aalscholver (<i>Phalacrocorax carbo</i>)	0	0	3	1	4
Toendrarietgans (<i>Anser rossicus</i>)	10	8	0	0	18
Kleine Rietgans (<i>Anser brachyrhynchus</i>)	6	0	0	0	6
Kolgans (<i>Anser albifrons</i>)	10	169	2	2	183
Grauwe Gans (<i>Anser anser</i>)	0	23	4	0	27
Brandgans (<i>Branta leucopsis</i>)	0	1	4	0	5
Smient (<i>Anas penelope</i>)	8	0	0	0	8
Krakeend (<i>Anas strepera</i>)	7	0	0	0	7
Wintertaling (<i>Anas crecca</i>)	1	0	0	0	1
Wilde Eend (<i>Anas platyrhynchos</i>)	1	2	0	0	3
Tafeleend (<i>Aythya ferina</i>)	0	1	0	0	1
Kuifeend (<i>Aythya fuligula</i>)	0	2	0	0	2
Zwarte Zeeëend (<i>Melanitta nigra</i>)	1	0	2	4	7
Brilduiker (<i>Bucephala clangula</i>)	0	1	0	0	1
Middelste Zaagbek (<i>Mergus serrator</i>)	0	0	0	2	2
ongedetermineerde eend	0	0	0	1	1
Middelste Jager (<i>Stercorarius pomarinus</i>)	2	0	0	0	2
Kleine Jager (<i>Stercorarius parasiticus</i>)	0	1	0	0	1
Grote Jager (<i>Stercorarius skua</i>)	3	0	0	3	6
Zwartkopmeeuw (<i>Larus melanocephalus</i>)	0	0	0	1	1
Dwergmeeuw (<i>Larus minutus</i>)	2	0	25	3	30
Kokmeeuw (<i>Larus ridibundus</i>)	17	2	1	3	23
Stormmeeuw (<i>Larus canus</i>)	13	12	12	7	44
Kleine Mantelmeeuw (<i>Larus fuscus</i>)	2	2	1	3	8
Zilvermeeuw (<i>Larus argentatus</i>)	22	17	3	7	49
Pontische Meeuw (<i>Larus cachinnans</i>)	1	0	0	1	2
Grote Mantelmeeuw (<i>Larus marinus</i>)	91	97	108	67	363
Drieteenmeeuw (<i>Rissa tridactyla</i>)	162	145	70	41	418
Zeekoet (<i>Uria aalge</i>)	159	181	277	104	721
Alk (<i>Alca torda</i>)	70	31	3	5	109
Papegaaiduiker (<i>Fratercula arctica</i>)	2	0	0	0	2
Postduif (<i>Columba 'domestica'</i>)	0	1	1	0	2
Velduil (<i>Asio flammeus</i>)	0	0	1	0	1
Veldleeuwerik (<i>Alauda arvensis</i>)	0	0	5	1	6
Roodborst (<i>Erithacus rubecula</i>)	1	0	0	0	1
Merel (<i>Turdus merula</i>)	17	1	7	6	31

Kramsvogel (<i>Turdus pilaris</i>)	34	4	2	9	49
Zanglijster (<i>Turdus philomelos</i>)	2	1	0	5	8
Koperwiek (<i>Turdus iliacus</i>)	30	1	4	10	45
Spreeuw (<i>Sturnus vulgaris</i>)	25	2	4	19	50
Aantal soorten	30	26	25	27	47
Aantal individuen	803	752	606	425	2586

Zeezoogdieren

Bruinvis (<i>Phocoena phocoena</i>)	4	0	2	3	9
Ongedetermineerde zeehond	1	0	0	0	1
Aantal soorten	2	0	1	1	2
Aantal individuen	5	0	2	3	10

Klassieke ballonnen	2	0	1	0	3
Folie-ballonnen	1	0	0	0	1
Staannd want	0	0	0	0	0
Tellingen met vogels/zeezoogdieren	83	81	92	77	333
Tellingen zonder vogels/zeezoogdieren	9	8	2	7	26

Drieteenmeeuwen *Rissa tridactyla*, Bruine Bank, november 2011 (Steve Geelhoed). Het schip had een grote aantrekkingskracht op (Drieteen)meeuwen.

Waarnemingen

In totaal zijn er 2586 vogels geteld, verdeeld over 47 soorten, en 10 zeezoogdieren, verdeeld over 2 soorten (tabel 3). Op pagina 10-12 zijn verspreidingskaarten te vinden van Zeekoet, Alk, Grote Jager en Bruinvis (figuur 2).

Jan-van-Gent en meeuwen

Het schip had grote aantrekkingskracht op meeuwen, waardoor de verzamelde gegevens niet bruikbaar zijn voor analyse van verspreiding en aantallen van deze soorten. Opvallend was de afwezigheid van Noordse Stormvogels (er werd slechts één individu van deze soort gezien) – een soort die normaliter ook sterk op het schip reageert. Jan-van-Genten werden over vrijwel het hele studiegebied gezien maar hierin is geen duidelijk patroon zichtbaar. Grote Mantelmeeuw en Drieteenmeeuw domineerden in de samenstelling van groepen meeuwen.

Zeekoet en Alk

Zowel de aantallen Zeekoeten als de aantallen Alken lagen in dezelfde orde van grootte als de getelde aantallen in november 2009 (van Bemmelen et al 2009). Vergelijking met november 2010 is lastig omdat toen slechts een deel van het onderzoeksgebied is geteld (cf van Bemmelen & Geelhoed 2010). Opvallend is dat Zeekoeten in het hele studiegebied werden gezien, terwijl Alken slechts langs de westelijke rand en in de noordwestelijke hoek van het gebied werden gezien. In november 2009 was er ook een dergelijke discrepantie tussen de verspreidingen van Zeekoeten en Alken, maar toen lag de het zwaartepunt van de verspreiding van Alken in het centrale deel van het onderzoeksgebied.

Alle Alken en het merendeel van de Zeekoeten waren in winterkleed (96%). Een klein deel van de Zeekoeten (2%) was in zomerkleed.

Grote Jager

Er werden zes Grote Jagers gezien, wat minder dan de helft is van het getelde aantal in november 2009 (van Bemmelen et al. 2009). Bij één vogel werd actieve handpenrui waargenomen.

Overige (bijzondere) waarnemingen

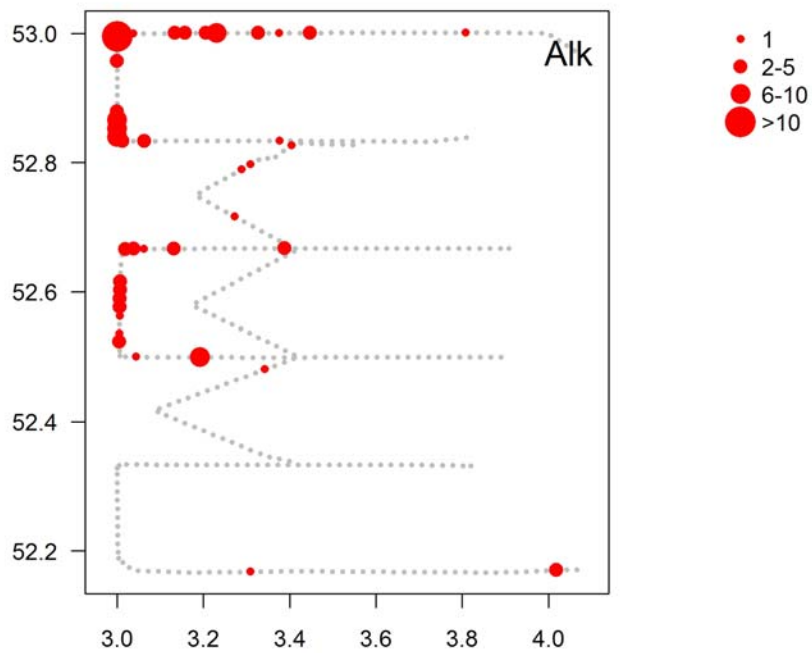
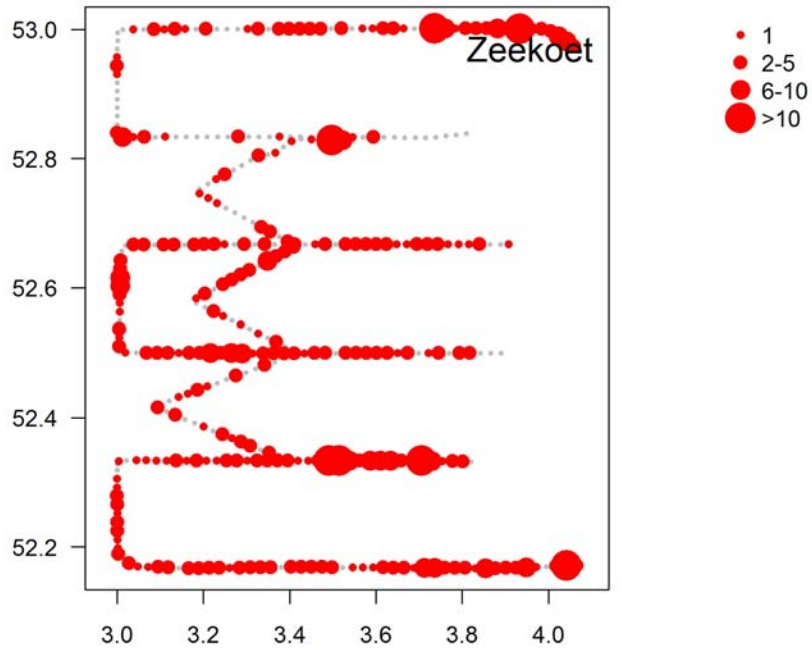
Een opvallende waarneming is die van een Vale Pijlstormvogel: deze soort is vrij zeldzaam in de Noordzee en het merendeel van de waarnemingen valt in de nazomer en de vroege herfst. Een waarneming in november is daarmee laat. Vale Pijlstormvogels broeden op de Balearische eilanden. Hoewel de kleine wereldpopulatie krimpt, stijgt het aantal waarnemingen in de Noordzee. Papegaaiduikers zijn 's winters schaars in de Zuidelijke Bocht. Het voorkomen van Pontische Meeuwen op open zee is een nog niet beschreven fenomeen.

Opvallende trek ganzen en eenden werd met name op de eerste twee dagen waargenomen, waarna slechts nog enkele eenzame of dode vogels werden gezien. Zangvogels, met name lijsters, werden vooral op de eerste en laatste dag gezien. Veel individuen waren uitgeput en vielen ten prooi aan meeuwen. In de ochtend van de derde dag verbleef er een Velduil aan boord. Deze vogel vloog bij daglicht weg, achtervolgd door een sliert meeuwen.

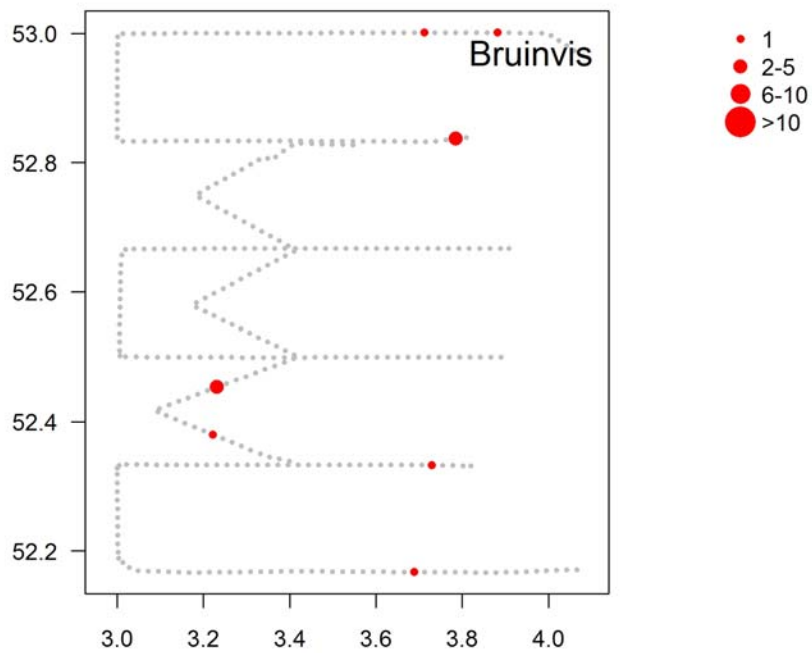
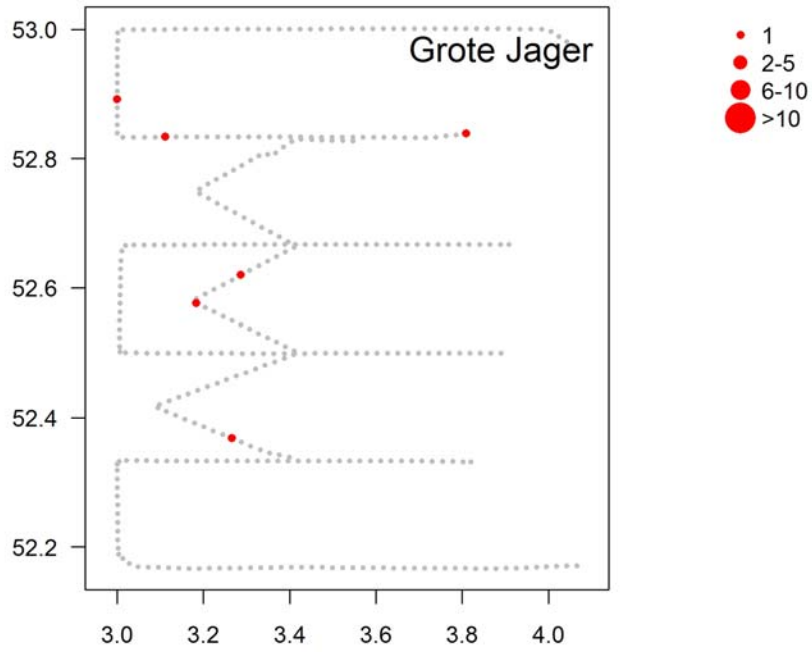
Zeezoogdieren

Slechts negen Bruinvissen werden waargenomen, wat gezien de vrij hoge zeestaat geen verrassing is. De waarnemingen laten geen duidelijk ruimtelijk patroon zien (figuur 2). Daarnaast werd één ongedetermineerde zeehond gezien.

Figuur 2. Verspreidingskaarten waarnemingen (deze en volgende pagina's). De stipgrootte geeft het aantal individuen per 5-minuten telling weer

Figuur 2. Vervolg

4. Conclusies

Dit was de tiende survey binnen het project 'Aanvullende beschermde gebieden op de Noordzee' en de derde en laatste in november.

De aantallen Zeekoeten en Alken waren vergelijkbaar met de getelde aantallen in november 2009 (van Bemmelen et al. 2009). Vergelijking met november 2010 is lastig omdat toen slechts een deel van de transecten werd geteld (cf. van Bemmelen & Geelhoed 2010). De verspreiding laat ook overeenkomsten zien met november 2009: Zeekoeten kwamen in het gehele gebied in vrij lage dichtheden voor, terwijl Alken zich beperkten tot de noordwestelijke hoek van het onderzoeksgebied. In november 2009 was dat meer het centrale deel van het onderzoeksgebied.

De aanwezigheid van een klein aantal Grote Jagers laat in het seizoen is in overeenstemming met het idee dat dit gebied een belangrijk doortrekgebied is voor deze soort.

De aantrekkingskracht van het onderzoeksschip op meeuwen maakte dat de resultaten voor deze soorten ongeschikt zijn voor berekeningen van dichtheden en totale aantallen.

Pontische Meeuw *Larus cachinnans*, adult winter, Bruine Bank, november 2011 (Rob van Bemmelen). Het voorkomen van Pontische Meeuwen op open zee is een nog onbeschreven fenomeen.

Referenties

- van Bemmelen RSA, Geelhoed SCV & Verdaat JP 2009. Vogeltellingen Bruine Bank november 2009. Aanvullende beschermde gebieden op de Noordzee. IMARES Rapport C118/09.
- van Bemmelen RSA & Geelhoed SCV 2010. Vogeltellingen Bruine Bank november 2010. Aanvullende beschermde gebieden op de Noordzee. IMARES Rapport C145/10.
- Camphuysen CJ & Garthe S 2004. Recording foraging seabirds at sea: standardised recording and coding of foraging behaviour and multi-species foraging associations. *Atlantic Seabirds* 6(1): 1-32.
- Lindeboom HJ, Geurts van Kessel AJM, Berkenbosch A 2005. Gebieden met bijzondere ecologische waarden op het Nederlands Continentaal Plat. Rapport RIKZ/2005008, Den Haag / Alterra rapport 1109, Wageningen: 103 p.
- Tasker ML, Jones PH, Dixon TJ & Blake BF 1984. Counting seabirds at sea from ships: a review of methods employed and a suggestion for a standardized approach. *Auk* 101: 567-577.

Verantwoording

Rapport C156/11
Projectnummer: 430.250.0005

Dit rapport is met grote zorgvuldigheid tot stand gekomen. De wetenschappelijke kwaliteit is intern getoetst door een collega-onderzoeker en het betreffende afdelingshoofd van IMARES.

Akkoord: Dr. O.G. Bos
Onderzoeker afdeling Ecosystemen

Handtekening:

Datum: 29 november 2011

Akkoord: Drs. F.C. Groenendijk
Hoofd afdeling Ecosystemen

Handtekening:

Datum: 29 november 2011